

Tamási Béla
tamasi.bela@hm.gov.hu

A HONVÉDELMI KATASZTRÓFAVÉDELMI RENDSZER MŰKÖDÉSÉNEK ELEMZÉSE NUKLEÁRIS BALESET ESETÉN

Absztrakt

Egy nukleáris vagy radiológiai veszélyhelyzet fenyegetést jelent, vagy jelenthet a lakosság egészségére, anyagi- és környezetbiztonságára. Magyarországon, kormányzati felelősség a bekövetkezett események megfelelő kezelése. Az események kezelése helyi, vagy területi szinten valósul meg, ami a veszély típusának, nagyságának és helyének függvényében az ország teljes területére kiterjeszhető. Magyarország, mint a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség tagja természetesen felkérés esetén segítséget nyújt a más országokban bekövetkezett nukleáris veszélyhelyzet kezelésében. A Magyar Honvédség a hazai és a nemzetközi feladatban kijelölt erőkkel vesz részt. Ez a folyóiratcikk, a Magyar Honvédség nukleáris-baleset elhárítási tevékenységét foglalja össze.

A nuclear or radiological emergency is an emergency event that has led, or could lead, to a radiological threat to public health and safety, property, or the environment. In Hungary, every level of government has responsibility in the event of a nuclear or radiological emergency. Response begins at the local or municipal level, and progresses to the country level, depending upon the location, type, and size of the emergency. As a signatory country on the International Atomic Energy Agency (IAEA) convention, Hungary also has a responsibility to notify other countries if it has had a radio-nuclear incident, and to assist other countries with their own emergency response to a nuclear emergency if requested to do so. The Hungarian Home Defense Forces with its designated units has fundamental task in the emergency response. This article summaries those tasks.

Kulcsszavak: nukleáris baleset, Magyar Honvédség, nukleáris erőmű, műhold, dominóhatás, tömegpusztító fegyverek ~ nuclear accidents, nuclear power plant, the Hungarian Army, satellite, domino effect, weapons of mass destruction

1. BEVEZETÉS

Nukleáris erőmű hazánkban Pakson található, ezen túlmenően Budapesten egy tanreaktor valamint egy kísérleti kutatóreaktor is üzemel. Az országban több helyen találhatók kutatási és gyógyítási célokat biztosító izotóp laboratóriumok. A nukleáris anyagok, kiégett fűtőanyagok, izotópok szállítása mindennapi kockázatot rejt magában. Egy műhold-meghibásodás és annak visszajutása a Földre is potenciális veszélyforrás jelent a működéshez szükséges energiát biztosító nukleáris energiaforrás miatt. A tömegpusztító fegyverek alkalmazása ugyan be van tiltva, de szélsőséges csoportok, terroristák nyilván a nemzetközi megállapodásokat nem tartják be. A nukleáris katasztrófák minden esetben a dominóhatásnak megfelelően károsítják a környezetet, annak elemeit, így egyúttal biológiai katasztrófát is okoznak. Nem túlzás, ha azt mondjuk, hogy a radiológiai anyagok a ma emberének talán a legpotenciálisabb veszélyeztető tényezői. Az állampolgárok biztonságát a katasztrófavédelem részeként működő Országos Nukleáris-baleset Elhárítási Rendszer működtetésével valósítják meg. Ennek egyik erőssége a Magyar Honvédség erre a feladatra kijelölt egységei.

2. A HONVÉDELMI KATASZTRÓFAVÉDELMI RENDSZER KAPCSOLÓDÁSA AZ ORSZÁGOS NUKLEÁRIS- BALESETELHÁRÍTÁSI TEVÉKENYSÉGHEZ

A 89/2005. (V.5) Korm. rendelet mellékletei tartalmazzák a Nukleáris Biztonsági Szabályzatokat. A szabályzatokban található nukleáris-balesetelhárítási követelmények meghatározzák a nukleáris létesítmények baleset-elhárítási készültségét. *Az előírások jelentős mértékben a nemzetközi irodalomra, elsősorban a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség dokumentumaira támaszkodnak, de emellett kapcsolódnak az Országos Baleset-elhárítási Intézkedési Terv (továbbiakban: OBEIT) definícióihoz, meghatározásaihoz is. Ezen túl a követelmények értelmezésére, az elvárt teljesítési mód meghatározására az Országos Atomenergia Hivatal főigazgatója hatósági útmutatót bocsátott ki. A szabályzatok és az útmutató követelményei egységes elvárás/ajánlás rendszert képeznek a nukleáris létesítmények baleset-elhárítási felkészülésével szemben.*[1]

A Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszer (továbbiakban: HKR) a katasztrófák elleni védekezésről szóló jogszabályok¹ alapján működik, ezen belül illeszkedik Országos Nukleárisbaleset-elhárítási Rendszerhez (továbbiakban: ONER) és ennél fogva természetesen a rendszer egyik eleme. *A HKR vezető szervei, illetve a rendszerbe kijelölt erők minden katasztrófatípus esetén rögzített feladatrendnek megfelelően működnek. Nukleáris esemény bekövetkezése esetén a HKR kijelölt erői közül az adott katasztrófatípus elhárítására leginkább igénybe vehető munkacsoportok részvétele várható. A nukleárisbaleset-elhárítási feladatok végrehajtására elsősorban vegyi-védelmi és műszaki, továbbá más szakterületi ismeretekkel rendelkező, nukleárisbaleset-elhárítási ismeretekből felkészített, egyéni védőeszközökkel felszerelt személyi állomány kerül alkalmazásra.*[2]

Az OBEIT-ben, a Magyar Honvédség (továbbiakban: MH) részére meghatározott nukleárisbaleset-elhárítási szakfeladatokat jellemzően az alábbi munkacsoportok állománya hajtja végre:

- Atom-, biológiai és vegyi felderítő csoport;
- Atom-, biológiai és vegyi mentesítő csoport;
- Légi sugárfelderítő csoport;
- HAVARIA laboratórium;
- Ágazati Információs Központ;
- Légi sugárfelderítő tisztí járór;

¹ Lásd a felhasznált jogszabályok jegyzékében

Sugár-egészségügyi laboratórium
Orvosi ellátó csoport és a biztosított kórházi ágykapacitás;
Mobil orvos csoport;
Nehéz földmunkagép és gépi romeltakarító csoport;
Vízi szállítócsoport. [3]

Nukleáris baleset bekövetkezése esetén, a fenti munkacsoportokon kívül a HKR bármely munkacsoportja kirendelhető, de kizárólag a rendeltetésének megfelelő katasztrófavédelmi feladatokra, amennyiben a biztonságos munkavégzés egyéb feltételei (kiemelten a sugárvédelem) biztosítottak.

3. A HKR VEZETŐI, SZERVEI ÉS A VÉGREHAJTÓ ERŐK FELELŐSSÉGE NUKLEÁRIS VESZÉLYHELYZETBEN

A *honvédelmi miniszter* felelős az MH feladatkörébe tartozó nukleárisbaleset-elhárítással kapcsolatos tervező, szervező és irányító tevékenységért. Ennek keretében rendelkezik a veszélyhelyzeti intézkedések ágazaton belüli érvényesülésének szabályairól, és előterjeszti a kormány részére a HKR nemzetközi nukleárisbaleset-elhárítási segítségnyújtásban közreműködő erők és eszközök kijelölésére, felhasználására vonatkozó javaslatot. A nukleárisbaleset-elhárítás időszakában dönt az erők kirendeléséről és a 3000 főt meghaladó kirendelés esetén, tájékoztatja az Országgyűlést.

A *Honvédelmi Minisztérium közigazgatási államtitkár (továbbiakban: HM KÁT)* a Kormányzati Koordinációs Bizottság (továbbiakban: KKB) tagjaként képviseli a honvédelmi tárcát a KKB ülésein, és a Honvéd Vezérkar főnök vezetői tevékenységével irányítja a Katasztrófavédelmi Operatív Bizottságot (továbbiakban: KOB). Feladata jóváhagyásra előterjeszteni a honvédelmi miniszter részére a nukleárisbaleset következtében kihirdetett veszélyhelyzet, illetve szükségállapot esetén alkalmazandó rendeleti úton bevezetett intézkedések ágazaton belüli érvényesülésének szabályait, valamint a minősített helyzetek kihirdetését el nem érő nukleárisbaleset esetén bevezetendő rendszabályokat. Továbbiakban koordinálja a nemzetközi nukleárisbaleset-elhárítási segítségnyújtásban történő ágazati részvételt, végzi a kormánydöntés előkészítési feladatait a KKB döntése alapján és felterjeszti a honvédelmi miniszternek a Honvéd Vezérkar főnökének jogkörét meghaladó kirendelésekre vonatkozó javaslatokat, előkészíti a tájékoztatót az Országgyűlés részére.

A *Honvéd Vezérkar főnöke (továbbiakban: HVKF)* tanácskozási joggal részt vesz a KKB munkájában, dönt a hatáskörébe tartozó erők kirendeléséről, irányítja a KOB tevékenységét és felügyeli az alárendeltségébe tartozó, nukleárisbaleset-elhárítási feladatokat végrehajtó állomány tevékenységét.

A *Honvédelmi Ágazati Katasztrófavédelmi Operatív Törzs (továbbiakban: HÁKOT)* kidolgozza a honvédelmi miniszter KKB tagságából a honvédelmi ágazatra háruló feladatok végrehajtásához szükséges előterjesztéseket, előkészíti a honvédelmi miniszter és a HM KÁT döntéseit és az általa meghatározottak szerint, koordinálja a feladatok végrehajtását. A HM Védelmi Hivatal (továbbiakban: HM VH) főigazgatója útján folyamatos kapcsolatot tart fenn a védekezésben érintett minisztériumok, országos hatáskörű szervek, a védelmi igazgatás területi és helyi szerveinek, valamint a honvédelemben közreműködő szervek vezetőivel, elemzi az információkat, és végzi a szükséges koordinációt, közreműködik a fővárosi és megyei védelmi bizottságok hatáskörébe utalt döntések előkészítésében és végrehajtásában.

A *Katasztrófavédelmi Operatív Bizottság (továbbiakban: KOB)* riasztja a nukleárisbaleset-elhárításra kijelölt honvédségi erőket, kezdeményezi azok igénybevételét. A HVKF, illetve a honvédelmi miniszter döntése alapján kirendeli a riasztott erőket, kapcsolatot tart fenn, illetve együttműködik az érintett ágazatok baleset-elhárítási szervezeteivel. Irányítja a nukleárisbaleset-elhárítási feladatok végrehajtásába bevont erőket és a nukleáris baleset

következményei által veszélyeztetett katonai szervezetek állományának megóvására irányuló feladatokat. Végrehajtja a várható és a bekövetkezett katasztrófák felméréséhez, értékeléséhez szükséges információk gyűjtését és feldolgozását, az adatközlést (adatcserét), valamint javaslatot tesz a nukleárisbaleset-elhárításba bevonandó további MH erők kijelölésére, felkészítésére.

A KOB irányítási feladatait a kialakult helyzet függvényében a Katasztrófa Operatív Csoportok, az összekötők, valamint az MH Központi Ügyelet és a hadműveleti ügyeleti szolgálatok útján valósítja meg.

A *Katasztrófavédelmi Operatív Csoportok (továbbiakban: KOCS)* a KOB irányítása alapján, a saját Katasztrófa Alkalmazási Terveiben *(továbbiakban: KAT)* és az Ágazati Katasztrófavédelmi Tervben *(továbbiakban: ÁKT)* meghatározott rendben megfelelően vezetik az alárendelt végrehajtó erők nukleárisbaleset-elhárítási tevékenységét.

Az *Ágazati Információs Központ (továbbiakban: ÁIK)* feladata a nukleáris, vegyi és biológiai veszély előrejelzésére, felmérésére ellenőrző és jelző szervezet működtetése, folyamatos mérési adatok szolgáltatása a Magyarország területén a gamma-háttérsugárzás szintjéről, helyi és központi riasztás kezdeményezése vegyi, nukleáris vagy biológiai veszély jelenléte esetén. A beérkezett információk, valamint az adatbázisok felhasználásával a nukleáris, vegyi és biológiai helyzet előrejelzése, az előrejelzés alapján javaslat felterjesztése a veszélyeztetett területen katasztrófavédelmi feladatot végrehajtó szervezetek tevékenységére, javaslat készítése a valós veszélyes terület felmérésére. További feladata az adatszolgáltatás a nukleáris, vegyi és biológiai katasztrófák kezeléséhez, valamint meteorológiai és egészségügyi információk nyújtása a KOB döntéseinek előkészítésére és a döntések alátámasztására.

Az ÁIK felderítési igénye alapján végzi feladatait a légi sugárfelderítő csoport, aki a felderítési adatokat azonnal és változatlan formában jelenti a központnak az MH Vegyi-Sugárfigyelő Helyzetértékelő Ügyeleti szolgálaton *(továbbiakban: MH VSFHÉÜSZ)* keresztül. Ugyanígy valósul meg az atom-, biológiai-, vegyi felderítő csoport által szolgáltatott felderítési adatok, a HAVARIA laboratórium és az AMAR²támogató csoport jelentése is. [4]

A védekezés időszakában a feladatok végrehajtása az alábbi dokumentumok alapján történik:

- az OBEIT-tel összhangban álló ÁKT;
- a KOCS-ok megalakítására kötelezett szervezetek által elkészített KAT-ok;
- a katonai szervezetek belső- és külső védelmi tervei;
- a megyei (fővárosi) védelmi bizottságok által a nukleárisbaleset-elhárításra kidolgozott baleset- elhárítási intézkedési tervek.

A nukleárisbaleset-elhárítási feladatok végrehajtásában csak a kijelölt és felkészített, munkavédelmi vizsgálattal rendelkező, a szükséges egyéni védőeszközökkel, egészségvédelmi felszereléssel ellátott erők vesznek részt. A katasztrófavédelmi tevékenységet végző katonai erők sem polgári, sem más szerv alárendeltségébe nem kerülnek, irányításuk a HKR vezetési rendje szerint történik. A katasztrófavédelmi munkák helyszínén szakmai feladataikat a helyi védelem irányítását végző vezető határozza meg, a kirendelt honvédségi erők parancsnokai útján.

² Automata Mérő és Adatszolgáltató Rendszer

4. A RIASZTÁS ÉS AKTIVIZÁLÁS RENDJE NUKLEÁRIS ESEMÉNY BEKÖVETKEZÉSE ESETÉN

A HÁKOT állandó tagjai, a KOB és a KOCS-ok kijelölt állománya, a KKB Operatív Törzsébe és a KKB Védekezési Munkabizottságba kijelölt szakértők, valamint a végrehajtásra kijelölt erők meghatározott elemei lakáson eltöltött készenléti szolgálatot látnak el. A MH Központi Ügyelet (*továbbiakban: MH KÜ*) folyamatosan kapcsolatban áll a KKB Veszélyhelyzeti Központ Ügyelettel. A honvédségi erők katasztrófavédelmi célból történő kirendelésének általános rendje szerint az igényre vonatkozó kérést a KKB-hoz (vagy a KKB Operatív Törzséhez) kell felterjeszteni. A KKB (vagy a KKB Operatív Törzsé) az igényeket továbbítja az MH KÜ-nek.

Ha a KKB-t nem hívják össze, az igénybevételre vonatkozó kérést a BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság (*továbbiakban: BM OKF*) bázisán működő Veszélyhelyzeti Központ közvetlenül az MH KÜ részére küldi meg. A kirendelésről a honvédelmi miniszter, illetve a HVKF dönt. A kirendelésre vonatkozó igényt a kezdeményezőnek – a felkészülés érdekében – a KKB-hez történő felterjesztéssel egyidejűleg az MH KÜ-nek is meg kell küldenie. Az MH KÜ az igénylést továbbítja a KOB ügyeletes vezetőjének, illetve a részére meghatározott személyeknek, szervezeteknek. (HM KT, HM VH stb.) Rendkívüli esetben, a veszélyeztető nukleáris létesítménytől, vagy a területileg illetékes megyei (helyi) védelmi bizottságtól, az MH VSFHÉÜSZ-től, vagy más szervtől kapott hiteles riasztás-értesítés alapján, amennyiben a HKR nincs aktivizálva és az állomány testi épségének megőrzése indokolja az azonnali intézkedést, a nukleárisbaleset által érintett katonai szervezet parancsnoka saját hatáskörében dönt az alárendeltségébe tartozó állomány által fogantatandó óvintézkedésekről.

Nukleáris baleset bekövetkezése esetén a HKR riasztása jellemzően az alábbiak szerint történik:

- a BM OKF főügyeletének értesítése,
- az MH Vegyi-, Sugárfigyelő, Helyzetértékelő Ügyeleti Szolgálat (*továbbiakban: VSFHÉÜSZ*) értesítése alapján, az MH KÜ-n keresztül.

A KKB-től vagy annak szerveitől érkező, katasztrófavédelmi feladatokhoz való hozzájárulásra történő felkérés esetén a HKR egésze vagy elemei katasztrófavédelmi riasztására (aktivizálására, katasztrófavédelmi készenlétebe helyezésére) a HM VH főigazgató, a HM Tervezési és Koordinációs Főosztály főosztályvezető, valamint az MH Vezetési és Doktrinális Központ parancsnok közös javaslata alapján a HM KÁT jogosult. A felső és középszintű katasztrófavédelmi vezetőszervek katasztrófavédelmi riasztását, aktivizálását – halasztást nem tűrő esetben a HM KÁT egyidejű tájékoztatása mellett – a KOB vezetője is jogosult elrendelni.

5. A HONVÉDELMI TÁRCA FELADATAI A NUKLEÁRISBALESET-ELHÁRÍTÁSI FELADATOKRA VALÓ FELKÉSZÜLÉS ÉS A MEGELŐZÉS IDŐSZAKÁBAN

A felkészülés és megelőzés időszakának ágazati feladatai az alábbiak:

- *katasztrófavédelmi felkészítés folytatása* a HKR-be kijelölt erők, illetve az MH teljes személyi állománya részére a vonatkozó mértékben;
- *a végrehajtó erők munkacsoportjainak gyakoroltatása, részvétel az ágazati, országos és nemzetközi nukleárisbaleset-elhárítási gyakorlatokon;*
- *a HKR-be kijelölt erők és eszközök folyamatos alkalmazhatóságának biztosítása;*
- *nukleáris baleset által veszélyeztetett katonai szervezetek állományának védelmére irányuló, illetve a nukleárisbaleset-elhárításban részt vevő erők alkalmazását biztosító rendszabályok, tervek kidolgozása.*[5]

A nukleáris balesetre való felkészülés keretében a honvédelmi ágazat fő felelőssége a saját állományának megóvása. Az ONER-ben az MH speciális képességei igénybevitelével közreműködik a nukleárisbaleset-elhárítási feladatok ellátásában.

A felkészülési és a megelőzés időszak tervezése központilag a HM és az MH éves (havi) feladattervezési rendszerén, valamint a katasztrófavédelmi költségtervezés rendszerén keresztül, továbbá a kiképzési, felkészítési, illetve rendezvénytervek útján valósul meg.

A képzés és gyakoroltatás felelőssége, módja, résztvevői:

A HM KÁT: irányítja a KOB katasztrófavédelmi felkészítését, kiképzését, továbbképzését, a HKR elemeinek gyakorlatokon történő részvételét.

A HVKF:

- intézkedik a katasztrófavédelemre kijelölt állomány felkészítési rendszere, módszere, tematikája kidolgozására;
- irányítja a középszintű vezetőszervek katasztrófavédelmi felkészítését, kiképzését és a gyakorlatok tervezését;
- biztosítja az országos katasztrófavédelmi rendszer, nemzetközi együttműködés keretében szervezett közös kiképzéseken; gyakorlatokon történő részvételét.

A KOB vezetője: a HM államtitkárnak jóváhagyásra felterjeszti a KOB felkészítési tervét.

Az állományilletékes parancsnok: végrehajtja az érintett állomány kiképzését, és a védelmi tervben meghatározott feladatok begyakorlását.

A Nemzeti Közszolgálati Egyetem és az MH Altiszti Akadémia

- az alapképzésében oktatja a katasztrófavédelemi ismereteket;
- az MH igénye szerint megszervezi a tanfolyamrendszerű katasztrófavédelmi képzést.

A HKR a nukleárisbaleset-elhárításra történő felkészülés és megelőzés időszakában nincs aktivizálva, az abba kijelölt szervezetek a „honvédelmi ágazat katasztrófák elleni védekezésének irányításáról és feladatairól” szóló 23/2005. (VI. 16.) HM rendelet alapján végzik tevékenységüket, biztosítják a működési feltételeket. Az elsődleges beavatkozásra tervezett erők speciális munkacsoportokba szervezve, lakáson ellátandó készenléti szolgálatot látnak oly módon, hogy riasztásuk esetén feladataik megkezdésére a riasztást követő 6. órában készen álljanak.

A HKR mérő, ellenőrző és jelző szervezetének nukleárisbaleset-elhárítási feladatait az MH Atom, Vegyi, Biológiai Riasztási és Értesítési Rendszer (továbbiakban: ABV RIÉR) kijelölt elemei végzik. *Az MH ABV RIÉR az Országos Sugárfigyelő, Jelző és Ellenőrző rendszer (továbbiakban: OSJER) részeként, azzal összhangban hajtja végre feladatát. Normál időszakban is folyamatos mérési adatokat szolgáltat a Magyarország területén a gamma-háttérsugárzás szintjéről, helyi és központi riasztást kezdeményez nukleáris veszély jelenléte esetén.* [6]

Az MH ABV RIÉR (AMAR, a HAVARIA laboratórium és az MH Görgei Artúr Vegyivédelmi Információs Központ bázisán kialakított ÁIK) végzi normál időszakban az MH katonai szervezetei érdekében a valóságos sugárhelyzet felmérését, arról alapadatok szolgáltatását, a katonai felső vezetés napi tájékoztatását, biztosítja a készségi fokozatokba helyezés feltételeinek fenntartását.

6. A HKR MŰKÖDÉSE A NUKLEÁRIS VESZÉLYHELYZET KÜLÖNBÖZŐ IDŐSZAKAIBAN

6.1. A készenléti működés során

Az ONER készenléti működési állapotának meghatározását és az MH kijelölt erőinek érintettségének megállapítását követően a honvédelmi tárca értesítése, a kijelölt erők riasztása a HKR készenléti rendszerében, a hatályos jogszabályoknak, intézkedéseknek és terveknek megfelelően történik. Az ONER készenléti működésének elrendelése esetén jellemzően a honvédelmi ágazat által működtetett mérőrendszer fokozott működésével, a HKR vezető szervei részleges vagy teljes aktivizálásával, a katonai felső-vezetés és az együttműködők gyakori és részletes tájékoztatásával kell számolni. A nukleárisbaleset-elhárításra kijelölt speciális készenlétű munkacsoportok munkahelyi készenlétének elrendelése, szakfeladatok ellátására történő felkészülésük a kialakult konkrét helyzet függvényében szükségessé válhat. Ekkor a személyi állomány megóvása érdekében rendszabályok bevezetése nem várható.

A HKR szervezeteinek várható szakfeladatai az ONER készenléti működése során.

- Az ÁIK aktivizálása és áttérése váltásos munkarendre;
- A HAVARIA laboratórium felkészülése, szükség esetén mintavételi és azonosítási tevékenység végzése;
- Az AMAR támogató csoport felkészülése és szükség esetén mobil AMAR állomások telepítése;
- A légi sugárfelderítő csoport aktivizálása és szükség esetén szakfeladat végrehajtása.

6.2. Működés a nukleáris veszélyhelyzet korai időszakában

A honvédelmi ágazatnak a sürgős óvintézkedési tevékenysége és felelőssége a nukleárisbaleset következtében veszélyeztetett saját csapatok kimenekítése a külső védelmi tervekben meghatározottak szerint. Nukleárisbaleset-elhárítás során a HKR kijelölt erői a KKB és a NVM felkérése alapján közvetlenül részt vesznek a Paksi Atomerőműben bekövetkezett baleset elhárításában, illetve közreműködnek az egyéb nukleáris veszélyhelyzet hazai következményei elhárításában.

Az MH konkrét tevékenysége:

- részvétel a Paksi Atomerőmű 30 km-es sugarú körzetének földi és légi sugárfelderítésében, a sugárzási viszonyok változásának folyamatos ellenőrzésében;
- részvétel a nukleáris veszélyhelyzet felszámolásába bevont polgári erők sugármentesítésében;
- részvétel a sérültek első orvosi, illetve kórházi ellátásában;
- szükség esetén kompátkelőhelyek berendezése, utak helyreállítása;
- a Sugárfigyelő Rendszer saját állomásainak üzemeltetése.

A kijelölt erőktől elvárt teljesítőképeség:

- Légi sugárfelderítés, max. 600 km²/óra;
- Földi sugárfelderítés, max. 250 km²/óra;
- Mentés, 70 gépjármű/nap;
- Fürdetés, 100 fő/óra.

A HKR nukleárisbaleset-elhárításra kijelölt erőinek a helyettesítésére, pótlására a sugárszint függvényében első fokon a kijelölt erőket biztosító (vegyivédelmi, műszaki stb.) katonai szervezetek állományából kerül sor. A helyettesítésre, pótlásra másodfokon az MH további katonai szervezeteinek a megfelelő szakképesítésű (vegyivédelmi, műszaki stb.) állományából kerülhet sor. Amennyiben a HKR végrehajtó erői elégtelennek mutatkoznak a katasztrófavédelmi feladatok ellátásához, megfelelő felkészítés, illetve kiképzés után, további

erőket is be lehet vonni a tevékenységbe. A további erők kirendelésével kapcsolatos előírások a 23/2005 (VI. 16.) HM rendeletben vannak rögzítve. [7]

Az MH ABV RIÉR nukleáris veszélyhelyzetben végzi a KKB követelményei alapján az adatszolgáltatást a Magyarország területén kialakult vegyi-, sugárhelyzetről, az MH érdekében a valóságos vegyi, biológiai és sugárhelyzet gyors felmérését, az érintett szervek tájékoztatását, a veszélyeztetett katonai szervezetek gyors (közvetlen) riasztását.

Az MH ABV RIÉR részeként állandóan működtetett AMAR kiegészülhet a HAVARIA laboratóriummal, légi, és földi sugárfelderítő erőkkel, melyek alkalmazásával a valós sugárhelyzet felmérése megtörténik. A rendszer további laboratóriumi háttérét alkotják az MH Honvédkórház stacioner laboratóriumai.

A nukleáris veszélyhelyzet korai időszakában az ÁIK aktivizálásra kerül és váltásos munkarendben működik. Folyamatosan tájékoztatja a KOB-ot, a honvédelmi felsővezetést és az együttműködő ÁIK-okat a valós és várható sugárhelyzetről. Az ÁIK szakmai információkat nyújt a szaktevékenységekkel kapcsolatban, valamint javaslatokat tesz a foganatosítandó biztonsági rendszabályokra, a felderítési, mentesítési és egyéb felszámolási munkálatokra.

Az MH Összhaderőnemi Parancsnokság ABV Központja váltásos munkarendben működik, és folyamatosan támogatja a parancsnokság bázisán megalakuló KOCS-ot, jelenti a sugárhelyzetre vonatkozó felderítési adatokat az ÁIK-nak. A légi sugárfelderítő csoport végrehajtja a sugárhelyzet felderítését, kihullás esetén legkorábban a kihullás vége után 2 órával. A HAVARIA laboratórium meghatározott körzetekben és objektumok környezetében mintavételi és azonosítási tevékenységet végez. Az AMAR támogató csoport mobil AMAR állomásokat telepít a várható vagy a valós sugárhelyzet monitorozása érdekében.

Az ABV RIÉR nukleárisbaleset-elhárítással kapcsolatos adataihoz hozzáférhetnek:

- a KOB, valamint a KOCS-ok;
- az MH VSFHEÜSZ, a szervizcsoport és az értékelő szervezet valamennyi állomása és az együttműködő ágazatok vonatkozásában teljes terjedelemben. A katonai szervezet saját mérési adataihoz, teljes terjedelemben, olvasási joggal,
- az előljáró szervezetek a mérési eredményekhez saját alárendeltjeik vonatkozásában, olvasási joggal;
- a NATO hadszíntér-parancsnokság, a szomszéd tagországok értékelő szervezetei az általuk igényelt gyakorisággal;
- a KKB érintett szervei;
- a Nukleárisbaleset-elhárítási Védekezési Munkabizottság;
- az Országos Atomenergia Hivatal Baleset-elhárítási Szervezet;
- az KKB Veszélyhelyzeti Központ;
- a BM OKF Nukleáris Baleseti Információs és Értékelő Központ;
- az Országos Környezeti Sugárvédelmi Ellenőrző Rendszer Információs Központ az OSJER és más ágazatok a vonatkozó mértékben.

6.3. Működés a nukleáris veszélyhelyzet kései időszakában

Az ÁIK folyamatosan működik és tájékoztatja a HKR vezető szerveit és az együttműködő ÁIK-okat a valós sugárhelyzet változásáról. Javaslatokat tesz a foganatosított biztonsági rendszabályok enyhítésére, vagy további rendszabályokra, valamint a monitorozási, mentesítési és egyéb felszámolási munkálatokra.

Az MH Összhaderőnemi parancsnokság ABV Központja váltásos munkarendben működik és folyamatosan támogatja a parancsnokság bázisán működő KOCS-ot, jelenti a sugárhelyzetre vonatkozó felderítési adatokat az ÁIK-nak. A légi sugárfelderítő csoport a továbbiakban készenlétben marad és szükség esetén végez felderítést a sugárhelyzet pontosítása érdekében.

A HAVARIA laboratórium meghatározott körzetekben és objektumok környezetében mintavételi és azonosítási tevékenységet végez. Az AMAR támogató csoport mobil AMAR állomásokat üzemeltet a sugárhelyzet folyamatos monitorozása érdekében.

A helyi lakosság, az érintett helyszínen ideiglenesen tartózkodók, a speciális létesítmények áttelepítési feladataiban a HKR csak konkrét felkérés és a kialakult helyzet értékeléséből adódó döntést követően tud részt venni a rendelkezésére álló kapacitással. A kitelepített lakosság monitorozásában és sugár-mentesítési feladatokban, továbbá a sugárvédelmi támogató személyzet és felszerelés biztosításában a HKR csak segítségnyújtóként vesz részt.

A szennyezett sérülteknek nyújtandó, veszélyhelyzeti orvosi kezelésben a HKR 100 ágy mértékű kórházi kapacitással képes részt venni.

A fentiek felül jelentkező következmény felszámolási feladatainak a végrehajtásában csak a konkrét helyzetben történő felkérés után, bevont erők igénybevételevel képes a HKR részt venni.

6.4. A honvédelmi tárca feladatai a helyreállítás időszakában

A honvédelmi ágazaton belül a helyreállítás időszakában végzendő feladatokról, hosszú távú intézkedésekről a kialakult helyzet függvényében történik döntés.

6.5. A lakossági és médiatájékoztatás rendje

A lakosságtájékoztatási, társadalmi kapcsolati és sajtóval való kapcsolattartási feladatok úgy a felkészülés-megelőzés, mind a védekezés időszakában kizárólag a HKR és a honvédelmi tárca nukleárisbaleset-elhárítási feladatainak megismertetésére irányulnak. Lakosságképzési feladata a honvédelmi ágazatnak nincs.

7. A RENDSZER TOVÁBBFEJLESZTÉSE ÉRDEKÉBEN TETT JAVASLATOK

Az előzőekben bemutatott feladatrendszerben hatékonyság csak akkor érhető el, ha a hivatásos katasztrófavédelem az állami szervek, más szakmai szervezetek, a gazdasági élet sok más szereplője és a társadalom, együtt, közösen vesz részt a katasztrófák elleni védekezésben, mind a megelőző felkészülési, mind a kárhatások felszámolási, mind a rehabilitációs időszakban.

A létszámában, (hadi)technikai eszközeiben racionalizált honvédségben, a HKR tevékenységének biztosítása érdekében az alábbi időszaki feladatok végrehajtását fogalmazom meg:

- Az MH-nak alkalmasnak kell lennie az új katasztrófavédelmi törvényben megfogalmazott feladatok zökkenőmentes ellátására, ehhez a HKR törvényi szabályzóit át kell alakítani, azonban az átalakítás nem eredményezheti a meglévő képességek akár időleges visszaesését sem;
- A katasztrófavédelmi tevékenységnek mindenben illeszkednie kell az ország katasztrófavédelmi rendszerének egészéhez, biztosítani kell a kapcsolódási pontokat a vezetési és a végrehajtó szinten egyaránt;
- Mivel mindeddig nem történt meg, a HKR rendszerének igazodnia kell a nemzetközi, elsősorban a NATO válságreakálási rendszeréhez (NCRS)³, az ott alkalmazott eljárásokat a lehetőségek függvényében maximálisan adaptálni kell és meg kell határozni az ezzel kapcsolatos további feladatokat;
- A HKR felépítésének továbbra is hasonlóan kell lennie más ágazatok katasztrófavédelmi rendszeréhez, mivel ez biztosítja a személyi állomány

³ NATO Crisis Response System

- átjárhatóságát, szükség esetén más ágazatok szakembereinek gyors átvételét és alkalmazását;
- Fontos szem előtt tartani, hogy a kialakított szervezeti struktúrának és vezetési rendszernek csak a lehető legkisebb mértékben szabad eltérni a békében egyébként fennálló katonai szervezetek felépítésétől és a szolgálati hierarchiától;
 - A mindenkor kialakított vezetési rendszernek a felső szinten is meg kell felelnie a Honvédelmi Minisztérium, illetve a Magyar Honvédség felső szintű vezetési rendszerének. A minisztériumi szinten a feladatokat a főosztályok és csoportfőnökségek bevonásával kell végezni;
 - Meg kell határozni azt a szintet, amikor a Magyar Honvédség békeerőinek igénybevétele előreláthatólag már nem elegendő a katasztrófavédelem kezelésére és nemzetközi segítség kérése elengedhetetlen;
 - Tervszerűen, időszakonként ki kell kérni más minisztériumok és országos hatáskörű szervek szakembereinek véleményét, széles körű szakmai és közigazgatási egyeztetést kell lefolytatni a kérdésben;
 - A felhasználásra tervezett eszközöknek korszerűnek és biztonságosnak kell lenniük, melyek kezelésére, használatára az állományt ki kell képezni. Az állomány katasztrófavédelmi területen szerzett képességeit a kiképzés során és gyakorlatok keretében rendszeresen ellenőrizni kell;
 - Az Önkéntes Tartalékos Rendszerben rejlő lehetőségeket maximálisan ki kell használni;
 - A HKR riasztása során a Magyar Honvédség riasztási rendszerét kell igénybe venni, melynek technikai feltételei, kiépítettsége és megbízhatósága adott;
 - Biztosítani kell a katasztrófavédelmi rendszer működésével kapcsolatos időbeni tájékoztatás megszervezését és a társadalmi kapcsolatok folyamatos fenntartását.

8. BEFEJEZÉS

Minden nemzet alapvető kötelessége, egyben kormányzati feladat, megfelelő hatékonysággal kezelni a nukleáris energia használatából esetlegesen bekövetkező eseményeket. Így van ez hazánk esetében is. A katasztrófavédelem részeként működő Országos Nukleáris-baleset Elhárítási Rendszer feladata a bekövetkezett események káros hatásának csökkentése, a lakosság védelme. A Magyar Honvédség kijelölt erőivel vesz részt a feladatban. A vezetéstől a feladat végrehajtásig szigorú előírások határozzák meg a hatékony feladat végrehajtást. A cikk bemutatja a Magyar Honvédség közreműködését az Országos Nukleáris-baleset Elhárítási Rendszerben. A hazai nukleáris baleset-elhárítás rendszere az új katasztrófa törvény hatásait tekintve jelentősen nem változott. Ennek ellenére a rendszer folyamatos fejlesztése elengedhetetlenül szükséges. Az időszaki feladatok megfogalmazásával a fejlesztés irányaira tettem javaslatot, ami a Magyar Honvédség valamennyi katasztrófavédelemire általános érvényű lehet. A rendszer hatékonyságát ellenőrzések, gyakorlatok keretében mérik. Remélhetőleg „éles” tesztelésre soha nem kerül sor.

Felhasznált irodalom

- [1] Petőfi Gábor - Dr. Rónagy József - Solymosi József: A NUKLEÁRISBALESET-ELHÁRÍTÁSI KÖVETELMÉNYEK FEJLŐDÉSE; Hadmérnök II. évfolyam 1. szám, 2007. március p.58 ISSN: 1788-1919
- [2] HONVÉDELMI KATASZTRÓFAVÉDELMI RENDSZER SZERVEZETI ÉS MŰKÖDÉSI SZABÁLYZATA MH Budapest, 2008

- [3] HONVÉDELMI ÁGAZATI KATASZTRÓFAVÉDELMI TERV; MH Budapest, 2012
- [4] 23/2005 (VI.16) HM rendelet a honvédelmi ágazat katasztrófák elleni védekezésének irányításáról és feladatairól (a 15/2011 (XI.15) HM rendelettel módosítva).
- [5] EPR- Method -2003 „Method for Developing Arrangements for Response to a Nuclear or Radiological EmergencyAppendix: Plans and procedures; IAEA, Vienna 2003 p.190 ISBN 92-0-111503-2
- [6] ORSZÁGOS BALESET- ELHÁRÍTÁSI INTÉZKEDÉSI TERV 5.1 SZÁMÚ ÚTMUTATÓ 1. VERZIÓ p.28. Országos Atomenergia Hivatal, Budapest 2008
- [7] 2011. évi CXIII törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről.